

Goede zorg raakt ons allemaal

tjongerschans
■ ziekenhuis heerenveen

Milieujaarverslag Tjongerschans

Jaar 2021

Datum: 07/02/2022

Inhoudsopgave

Introductie	3
1.1 Visie voor duurzame gezondheidszorg	3
1.2 Context.....	4
1.3 CO ₂ -reductiedoelen scope 1 en 2 emissies	5
1.4 Doelen Handboek Milieu en Duurzaamheid.....	6
Voortgang tot nu toe	7
2.1 Data en voortgang	7
Thema's.....	11
3.1 Milieu- en energiemangement.....	12
3.2 Energie en vastgoed	13
3.2 Energie en vastgoed	14
3.3 Water en afvalwater.....	15
3.4 Gevaarlijke stoffen en reiniging	16
3.5 Lucht.....	17
3.6 Afval en inkoop	18
3.7 Healing environment	19
3.8 Vervoer.....	21
3.9 Groene medici.....	22
3.10 Innovatie.....	23
4. Voortgang bijhouden	24
5. Uitdagingen en risico's	25
6. Organisatiestructuur omtrent duurzaamheid	26
7. Conclusie	27

Introductie

1.1 Visie voor duurzame gezondheidszorg

Ziekenhuis Tjongerschans biedt medisch specialistische zorg aan een verzorgingsgebied van ruim 120.000 inwoners en aan een groeiend aantal patiënten uit secundaire verzorgingsgebieden. We hebben een ziekenhuis in Heerenveen, een centrum voor Orthoradius bij het Abe Lenstra Stadion, en poliklinieken in Joure, Lemmer, en Steenwijk.

We zetten ons in om een leidende rol te spelen voor duurzame gezondheidszorg. Dit doen we door onze milieu impact te verkleinen, de natuur te beschermen, een gezonde omgeving te creëren voor onze medewerkers en patiënten, en samen te werken met onze stakeholders om zo de beste gezondheid en kwaliteit van leven voor iedereen die woont en werkt in de gemeenschappen waar wij van dienst zijn.

De vraag van hoe we dit gaan bereiken, met SMART-doelstellingen, wordt beantwoordt in ons Handboek Milieu en Duurzaamheid (2020 – 2030), en onze bestuurlijk ondersteunde CO₂-portefeuilleroutekaart (2021-2050). Beide zijn de eerste versie van de documenten, die iedere paar jaar herzien zullen worden volgend de Plan, Do, Check, Act (PDCA) cyclus .

Dit verslag bied een gedetailleerde update over de uitvoering hiervan, en over prestaties van de afgelopen 12 maanden op het gebied van verduurzaming en maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO). Daarnaast kijken we naar de toekomst, waarbij we geplande projecten en activiteiten schetsen. Ook nemen we een kijkje naar de hoogtepunten van het jaar, daar waar we succesvol onze impact op het milieu hebben gereduceerd.



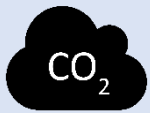
1.2 Context

Als ziekenhuis zijn we een belangrijke speler binnen de publieke sector, waardoor het van belang is dat Tjongerschans voorbereid is om de uitdagingen aan te gaan voor de doelen gesteld door autoriteiten. Onze doelen zullen op één lijn moeten staan met het werk dat er in onze omgeving en sector gebeurt, zodat samenwerking mogelijk is en we een verschil kunnen maken.

De Green Deal Duurzame Zorg is een belangrijke kapstok voor gezamenlijke acties van ziekenhuizen in Nederland. Ziekenhuis Tjongerschans committeert zich hieraan, net als vele andere binnen de zorgsector.

Binnen het tweede kernthema van de Green Deal Duurzame Zorg, circulariteit, spelen er tevens activiteiten op regionaal gebied. Vereniging Circulair Friesland verbindt bedrijven, overheden, kennisinstellingen en (maatschappelijke) organisaties om circulaire stappen te maken. Tjongerschans is lid van deze vereniging, en heeft als ambitie om in 2025 al 15% minder niet-recyclebaar afval te produceren. Hierbij laten wij zien nu al stappen te zetten richting 50% minder niet-recyclebaar afval in 2030 en volledige circulariteit in 2050.

De Green Deal Duurzame Zorg identificeert **4 kernthema's** waar de zorgsector een bijdrage kan leveren aan het verbeteren van het milieu:



Nederland heeft als doel om de **uitstoot van broeikasgassen, waaronder CO₂-emissies, terug te dringen**. In 2030 moet de uitstoot van CO₂ in Nederland al bijna de helft lager zijn dan 1990. In de Green Deal zijn afspraken gemaakt over hoe de zorgsector hieraan kan meewerken.



Het is noodzakelijk om efficiënter en minder verspillend met grondstoffen om te gaan. De rijksoverheid streeft naar een duurzame, volledig circulaire economie in Nederland in 2050. De Green Deal heeft afspraken gemaakt om **circulair te werken in de zorgsector**, waaronder binnen het inkoopproces.



Medicijnresten komen via urine en ontlasting en door het afspoelen na gebruik op de huid, in het riool terecht. Bij aankomst in het oppervlaktewater zijn de medicijnresten een risico voor de dieren en planten die daar leven. Daarom wordt er in de "Ketenaanpak Medicijnresten uit Water" gewerkt aan het **terugdringen van de hoeveelheid medicijnresten in het watermilieu**, waar de zorgsector sterk bij betrokken is.



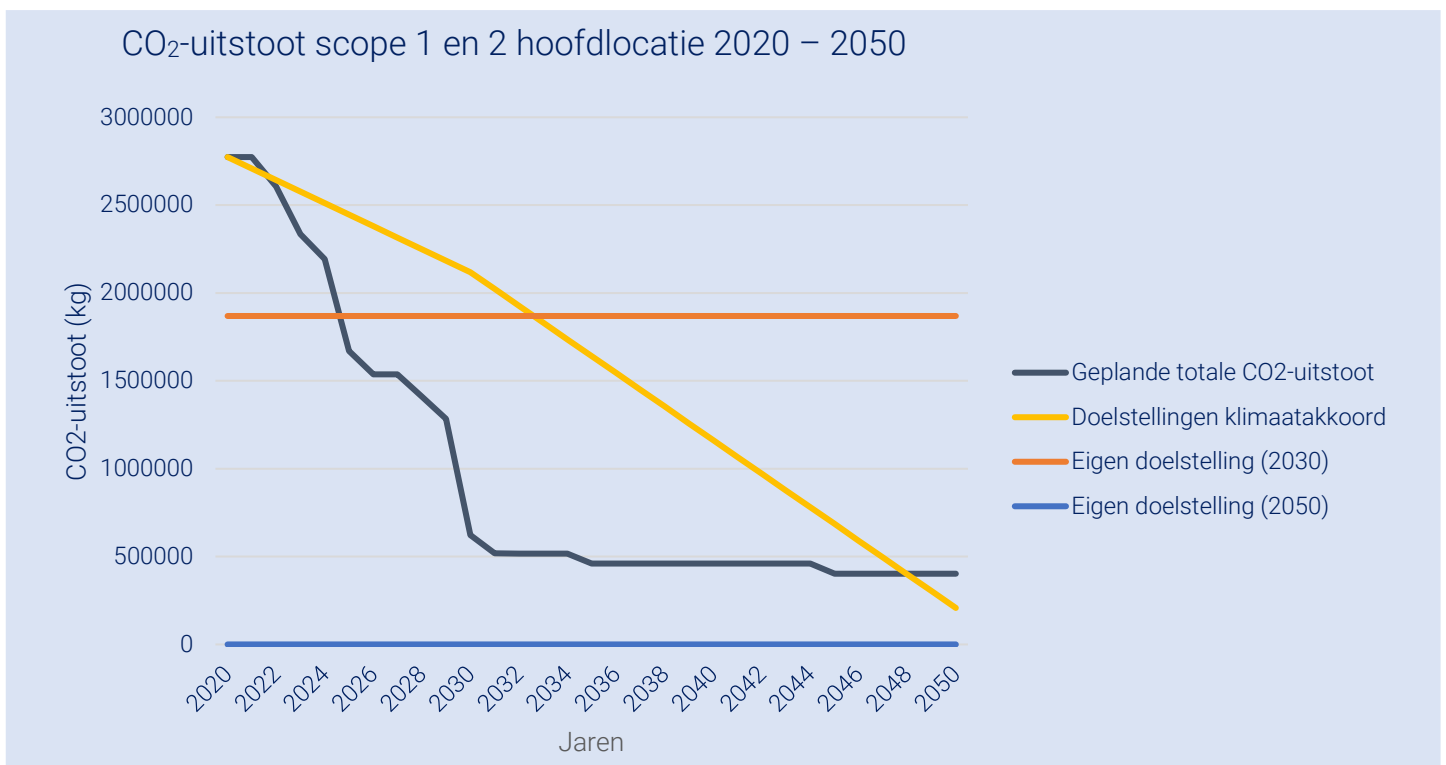
Dit doel is het **bevorderen van de gezondheid door een goede leefomgeving van zorginstellingen**. Deze omgeving is een die uitnodigt tot gezond gedrag, gezond gedrag faciliteert en erop gericht is om de gezondheid en het welzijn van patiënten, bezoekers en medewerkers te bevorderen en hun stress te verminderen. In de green deal is er een focus op natuur, voeding en architectuur.

1.3 CO₂-reductiedoelen scope 1 en 2 emissies

Ziekenhuizen hebben vanuit het Klimaatakkoord het doel om in 2030 een CO₂-reductie van 50% te realiseren, als tussenstap naar een CO₂-arme bedrijfsvoering in 2050, beide ten opzichte van 1990. Deze doelen zijn ook opgenomen als één van de vier pijlers in de Green Deal Zorg. Tjongerschans heeft de ambitie om bij te dragen aan het behalen van het emissiereductie doel, en heeft hiervoor de volgende doelstelling geformuleerd:

Wij volgen het Klimaatakkoord en reduceren onze CO₂-uitstoot met 55% in 2030 en 100% in 2050. Dit bereiken we door CO₂-reducerende maatregelen te nemen voor duurzame en maatschappelijk verantwoorde bedrijfsvoering.

Om onze doelstelling te behalen richten wij ons primair op het reduceren van het aardgasverbruik en nemen we daarnaast maatregelen om het elektriciteitsverbruik te reduceren. We gebruiken de natuurlijke vervangingsmomenten van installaties en apparatuur om ons vastgoed te verduurzamen. In onderstaande grafiek staat het verloop van de CO₂-uitstoot van de hoofdlocatie, gebaseerd op de planning van het uitvoeren van maatregelen. Deze staan omschreven in onze CO₂-routekaart. Om het doel voor 2050 te halen moeten aanvullende maatregelen getroffen worden.



Figuur 1. CO₂-uitstoot hoofdlocatie 2020 - 2031

1.4 Doelen Handboek Milieu en Duurzaamheid

Het handboek milieu en duurzaamheid omschrijft ons beleid, onze visie, onze huidige situatie en de doelen voor 2030 (met tussendoelen voor 2022). Deze doelen zijn verbonden aan de Milieu Thermometer Zorg (MTZ) van Milieu Platform Zorg (MPZ) en de Sustainable Development Goals (SDG) van de United Nations. Door de snel veranderende doelen van de maatschappij zullen deze doelen niet statisch zijn, maar zullen systematische bijgewerkt worden. We verwachten dat dit jaarlijks zal gebeuren of zo nodig bij grote veranderingen.

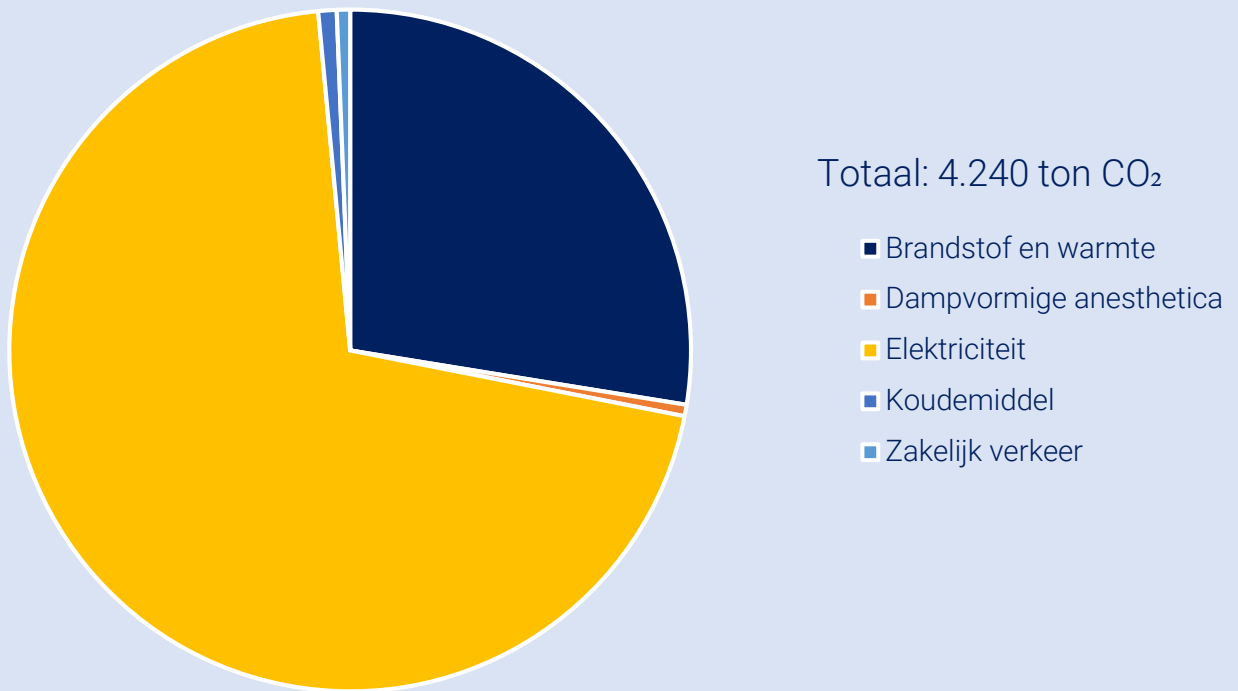
De thema's, met bijbehorende doelen, SDG's, en voortgang, zijn beschreven in hoofdstuk 3.

Het handboek is in februari 2021 tot stand gekomen, waardoor dit rapport een tussen positie weergeeft en nog niet voor het volledige boekjaar van 2021.

Voortgang tot nu toe

2.1 Data en voortgang

2.1.1 CO₂-uitstoot scope 1 en 2



- Ingekochte elektriciteit is verantwoordelijk voor het grootste aandeel CO₂-uitstoot.
- Iets meer dan een kwart komt van aardgas voor verwarming.
- Dampvormige anesthetica zijn verantwoordelijk voor 0,55 procent van het totaal.
- In totaal 4.240 ton CO₂-uitstoot vanuit scope 1 en 2. Voor scope 3 is meer onderzoek nodig, maar naar schatting is deze categorie verantwoordelijk voor de meerderheid van de totale CO₂-uitstoot. Binnen deze categorie zijn ingekochte producten prioriteit.

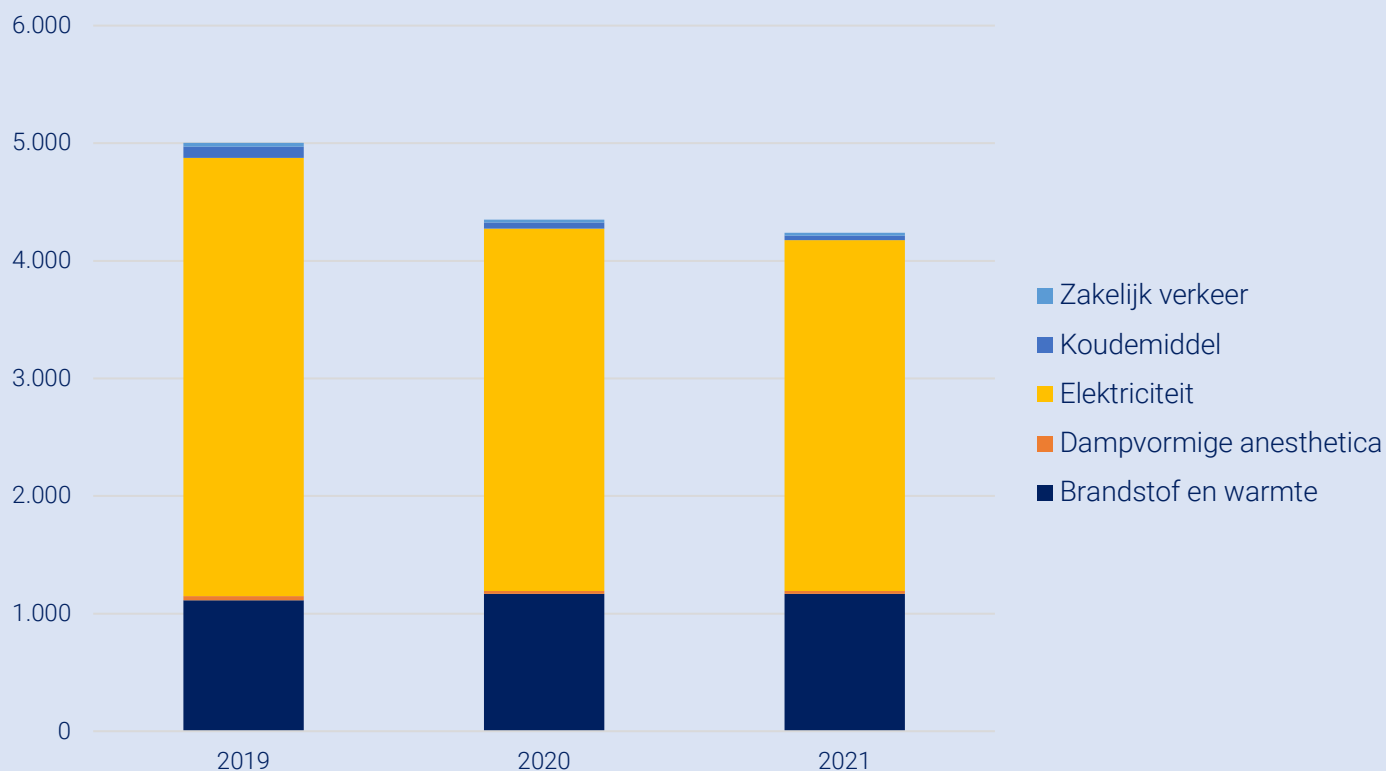
Uitleg scope:

Scope 1: Alle directe uitstoot van de locatie(s) van Tjongerschans, zoals uitstoot van aardgas, anesthesische dampen en van voertuigen in ons beheer.

Scope 2: Indirecte uitstoot van de opwekking van ingekochte elektriciteit, stoom, warmte en koude, op bronnen die Tjongerschans niet beheert.

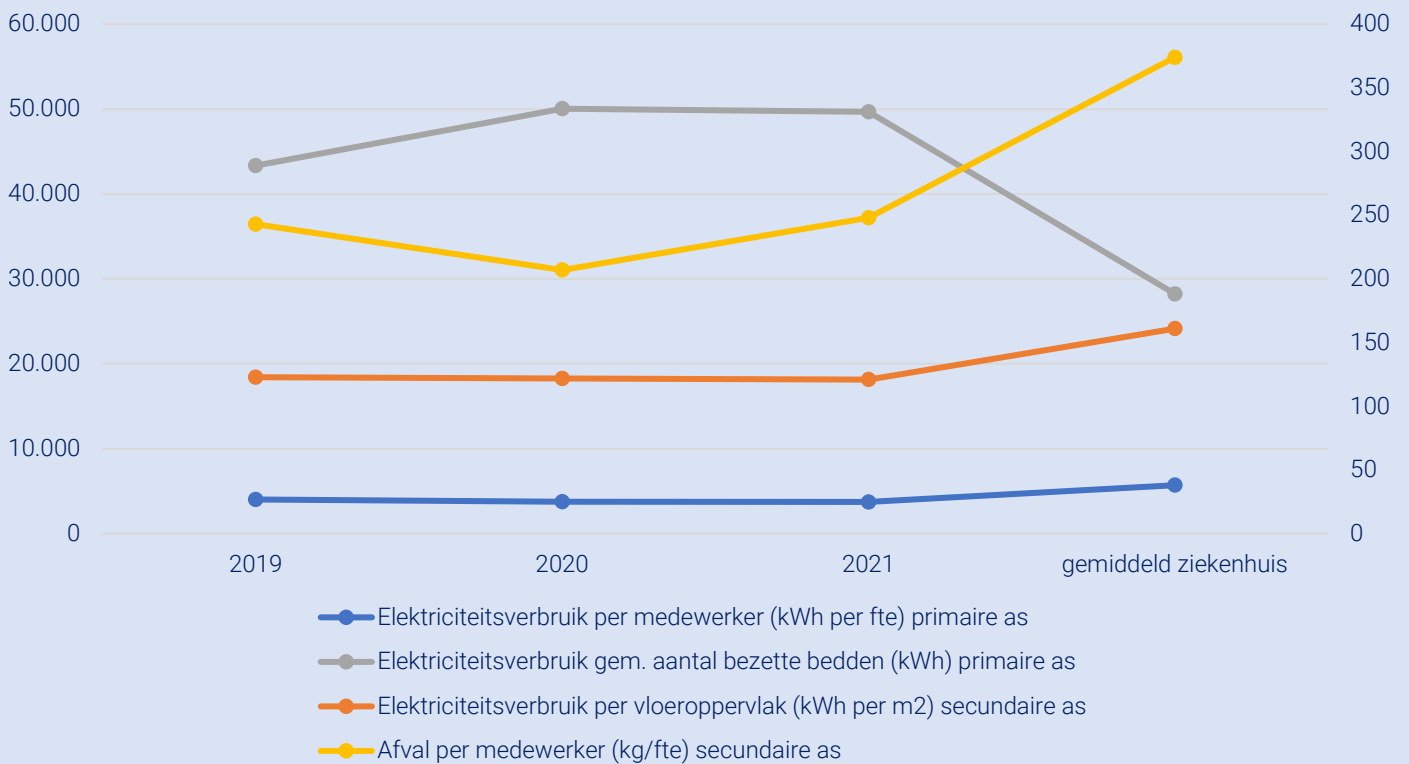
Scope 3: Alle andere indirecte uitstoot van bronnen die Tjongerschans niet beheert. Dit is normaal gesproken het grootste aandeel van de totale CO₂-uitstoot, waarvan ingekochte producten en diensten, afval verwerking en verkeer van medewerkers en bezoekers onderdeel uitmaakt.

2.1.2 CO₂-uitstoot scope 1 en 2 in vergelijking met vorige jaren



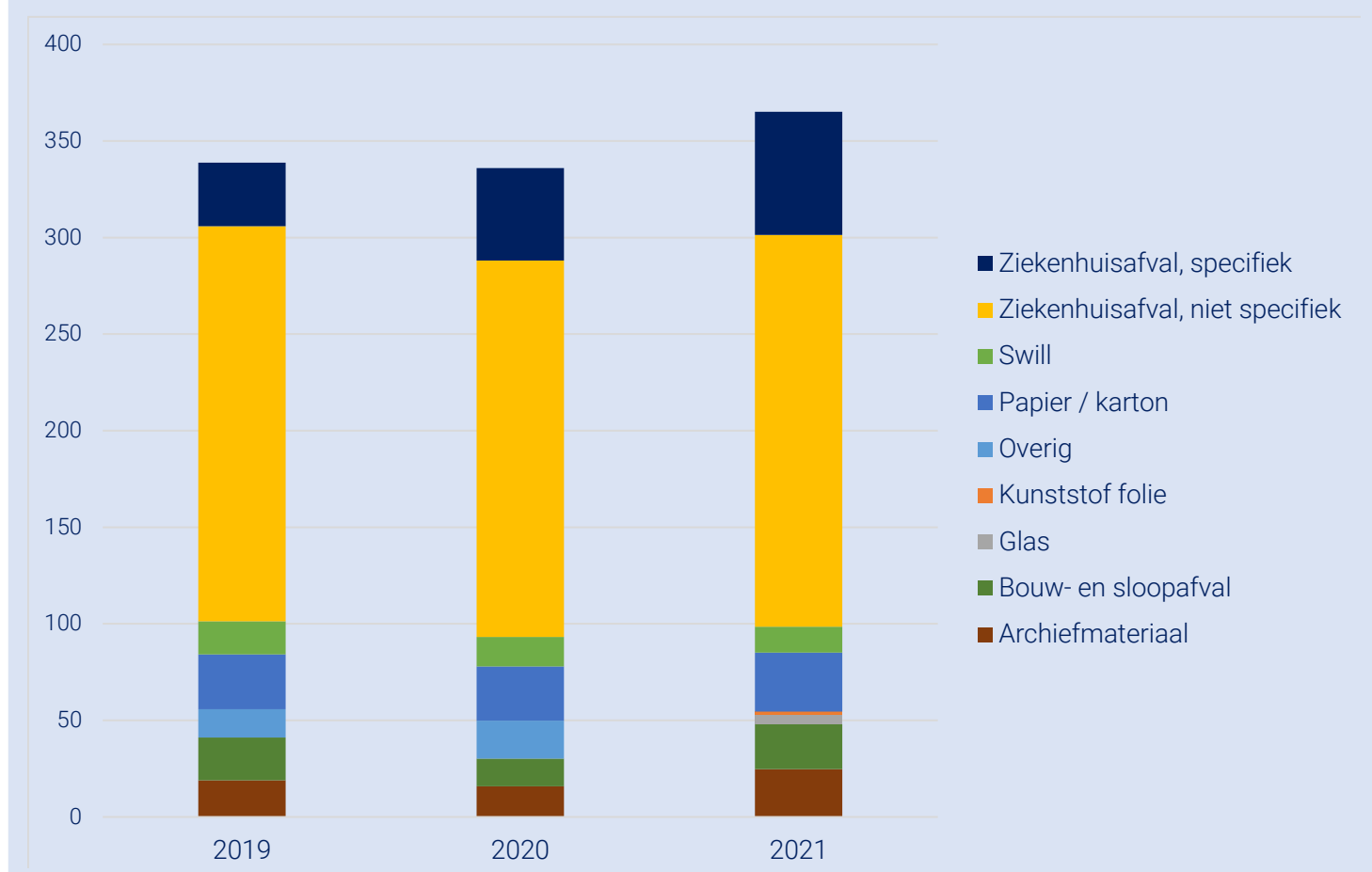
- We zien een 15,3% afname van onze scope 1 en 2 CO₂-uitstoot. Dit is hoofdzakelijk door:
 - Energie-efficiënte maatregelen;
 - Reductie in ziekenhuis opnames en aanwezigheid.
- De verwachting is dat in de komende jaren het aandeel brandstof en warmte steeds verder omlaag gaat en elektra omhoog, door onze transitie van gas naar elektra.
- In 2022 zal onderzoek gedaan worden naar de uitstoot van scope 3, waaronder medicijngebruik en woon-werkvervoer.

2.1.3 Benchmark in vergelijking met vorige jaren en met een gemiddeld ziekenhuis



- Hier is een benchmark van onderdelen van onze CO₂-uitstoot om rekening te houden met eventuele veranderingen in de activiteit of intensiviteit van ons ziekenhuis. De gegevens van een gemiddeld ziekenhuis komen vanuit de Milieubarometer.
- Trend laat over het algemeen een neerwaarts traject zien over de afgelopen 3 jaren.
- Als het gaat om energieverbruik of afval per medewerker of per oppervlakte, is Tjongerschans duurzamer dan het gemiddelde ziekenhuis.
- Energieverbruik, gas en afval per bezet bed is een opvallende vergelijking, aangezien Tjongerschans een veel hoger verbruik en hoeveelheid afval had per bezet bed dan het gemiddelde ziekenhuis. Twee theorieën zijn dat dit komt omdat we een kleiner ziekenhuis zijn waar patiënten minder efficiënt geholpen kunnen worden, of omdat we niet energiezuinig omgaan met de ruimtes waar op dat moment geen patiënten liggen.

2.1.4 Afvalstromendistributie in vergelijking met vorige jaren



- Het aandeel specifiek ziekenhuisafval is van 9,5% in 2019 gestegen naar 17,5%. De grote hoeveelheid afval door Corona is hier de voornaamste reden voor.
- Hoewel het niet specifiek ziekenhuisafval is gestegen, is het aandeel hiervan ten opzichte van de totale hoeveelheid afval gedaald. Dit betekent dat er meer afval gescheiden is in 2021 dan in 2020.
- Het bouw- en sloopafval is het afgelopen jaar merkbaar gestegen.
- Het aandeel "overige afval" is dit jaar verder uitgesplitst in specifieke afvalstromen, en bestaat hoofdzakelijk uit glas en folie.

Thema's

Het volgende hoofdstuk bevat een update van de geboekte voortgang op onze doelen, gelinkt aan ieder thema van de MPZ en de bijbehorende United Nations SDG's.

- | | |
|--------------------------------------|-------------------------|
| 3.1 Milieu- en energiemangement | 3.7 Healing environment |
| 3.2 Energie en vastgoed | 3.8 Vervoer |
| 3.3 Water en afvalwater | 3.9 Groene medici |
| 3.4 Gevaarlijke stoffen en reiniging | 3.10 Innovatie |
| 3.5 Lucht | |
| 3.6 Afval en inkoop | |

De UN Sustainable Development Goals (SDGs) zijn zeventien doelen, waaronder 169 targets vallen, op het gebied van duurzame ontwikkeling. Deze zijn afgesproken door de landen die aangesloten zijn bij de Verenigde Naties, waaronder Nederland. Tjongerschans heeft de volgende doelen gelinkt aan de thema's van MPZ:



In 2022 gaan we manieren onderzoeken waarop we beter verbinding kunnen leggen met, en bijdragen aan, de SDGs. Hierin zullen we optrekken met regionale en nationale activiteiten.

3.1 Milieu- en energiemangement

Duurzame gezondheidszorg is alleen maar haalbaar wanneer duurzaamheid verankert is in de hele organisatie. Het is van belang dat alle medewerkers en belanghebbenden meewerken aan het uitvoeren van de doelen die gesteld zijn.

Dit betekent dat onze beleidsnotities, strategieën en procedures onze ambitie reflecteren voor duurzame gezondheidszorg. Daarnaast is onze operationele activiteit binnen het hele ziekenhuis verbonden met het aanleveren van de doelen.



DOEL: Duurzaamheid verankeren in de organisatie en maatschappelijk verantwoord ondernemen.

Dit hebben we de afgelopen 12 maanden bereikt:

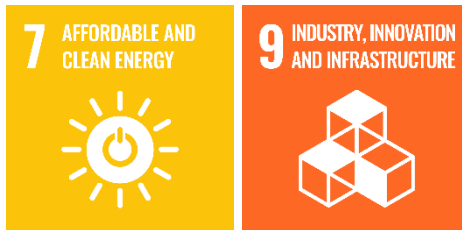
- Publicatie van ons milieu- en duurzaamheid handboek, waarin we ons committeren aan verduurzaming op alle thema's.
- Verbinding met Vereniging Circulair Friesland. Gezamenlijk de ambitie uitgesproken om in 2025 ons niet-recyclebaar afval te verminderen met 15%. Ook zijn er nieuwe samenwerkingen uitgekomen, onder andere voor ons project op de apotheek om medicijnresten te verminderen.

Dit gaan we in de komende 12 maanden bereiken:

- De ontwikkeling van een duurzaamheidsnotitie, met visie en strategie voor waar we voor staan. Niet alleen algemeen, maar ook voor thema's zoals mobiliteit en duurzame inzetbaarheid.
- Verslaglegging omtrent duurzaamheid die voldoet aan de Corporate Sustainability Reporting Directive.

3.2 Energie en vastgoed

Ons gebouw biedt veel mogelijkheden voor innovatieve CO₂-reductie oplossingen, en daarom zijn er meerdere projecten gaande en gepland die kunnen bijdragen aan ons CO₂-vrije vastgoed doel. Tjongerschans is ervaren in het meten van verbruik, en is dit jaar op zoek gegaan naar hoe we CO₂-uitstoot moeten meten om een duidelijk beeld te krijgen van of onze maatregelen ook werkelijk de gewenste verduurzaming opleveren.



DOEL: Het structureel verlagen van energieverbruik, en het zoveel mogelijk gebruik maken van duurzame energiebronnen.

Dit hebben we in de afgelopen 12 maanden bereikt:

- Bestuurlijk ondersteunde CO₂-routekaart ontwikkeld en opgestuurd.
- Onderzoek gedaan naar een passend energiemanagement systeem.
- Start van ons energieteam, die onze routekaart verder uit zal werken naar concrete scenario's.

Dit gaan we in de komende 12 maanden bereiken:

- De ontwikkeling van een concreet scenario voor de eerste stappen van onze routekaart, inclusief een duidelijker beeld van de energiebesparing die dat zal opleveren.
- Het plan van decentrale boilers voor warm tapwater meenemen in het p.v.e.
- Het energiemanagement systeem passend maken voor Tjongerschans, zodat we inzicht hebben in energie hotspots

3.2 Energie en vastgoed

In het nieuws

Nieuwe en duurzame longen voor Tjongerschans

24 juni 2021

Het vervangen van een luchtbehandelingskast klinkt misschien niet heel spannend, maar het is juist dé start naar een duurzamer gebouw. Het ademen van ons gebouw doen we door middel van luchtbehandelingskasten. Onlangs hebben we afscheid genomen van de oude luchtbehandelingskast van de afdeling Radiologie. Al een poosje regelt hier een nieuwe kast de klimaatbeheersing. Dit brengt ons een stap verder in de energietransitie, op weg naar een gasloos en energie-efficiënt gebouw!

Hier blijft het niet bij. De overige longen van het ziekenhuis gaan we ook vervangen om onze CO₂-reducerende doelen te bereiken. Dit gaat gefaseerd over een aantal jaren.

Wat betekent de nieuwe luchtbehandelingskast voor verduurzaming?

- Koeling en verwarming: We kiezen voor lage temperatuur verwarming en hoge temperatuur koeling. Op deze manier kunnen we gebruik maken van duurzame warmtebronnen, zoals een warmtepomp of stadsverwarming.
- Luchtbevochtiging zonder gas: We kiezen voor een alternatieve mogelijkheid voor luchtbevochtiging (adiabatisch i.p.v. isothermisch). De luchtbevochtiging van ons gebouw gebeurt nu nog met gasgestookte installaties, maar straks kunnen we de lucht zonder gas bevochtigen met een veilig dampproces.
- Meten is weten: Doordat we nu thermische energie kunnen meten en vergelijken hebben we inzicht in de energiestromen van onze warmte. Zo maken we het behalen van doelen inzichtelijk.
- Energie-efficiëntie: Tenslotte zitten er efficiëntere ventilatoren in de kast die direct aangedreven worden. Hierdoor besparen we energie.

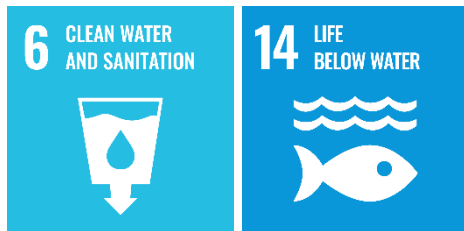
Kortom: dit is een luchtbehandelingskast met potentie!

We focussen niet alleen op de nieuwe kast, maar ook op de oude. Aan circulariteit van de grondstoffen van de kast is gedacht, verduurzaming staat namelijk centraal. Deze zal nu niet op een afvalberg terecht komen, maar zijn levenscyclus wordt verlengd. Diverse onderdelen van de kast worden hergebruikt. De rest van het ijzer wordt gerecycled, door omsmelting naar producten zoals trekhaken of sneeuwkettingen. Ook hebben we vooraf onderzocht of de hele luchtbehandelingskast eerst nog herplaatst kan worden in een ander gebouw. Door eerst op zoek te gaan naar andere mogelijkheden van ons afval zetten we in op duurzamer handelen van onze grondstoffen. Helemaal circulair is het nog niet, maar daar willen we wel naartoe!



3.3 Water en afvalwater

Tjongerschans is binnen deze gemeente een grootgebruiker van water, gebruikt voor drinkwater, hygiëne gebruik of legionella preventie. Het goed monitoren en evalueren van waterverbruik is nodig om een minimale verspilling van water te realiseren. Ook is afvalwater is een groot thema binnen het ziekenhuis, omdat via het riool en via de plas van patiënten, veel medicijnen en andere stoffen afgevoerd worden.



DOEL: Een reductie van waterverbruik door gebruik te maken van modernere apparatuur en besparingsmiddelen. Tjongerschans is bekend met de kwaliteit van haar afvalwater en weet de risico's hiervan zoveel mogelijk te verminderen.

Dit hebben we in de afgelopen 12 maanden bereikt:

- Onderzoek gedaan naar mogelijkheden voor het implementeren van plaszakken op afdeling radiologie. Deze plaszakken zouden voorkomen dat röntgencontrastvoestof in de natuur terecht komt.
- Deelnemer van de landelijke groep die plaszakken wil gebruiken en inzetten.
- Over gestapt op een legionella preventie systeem, genaamd Bifipro van HollandWater. Dit systeem zorgt ervoor dat we minder vaak hoeven te spoelen. Hierdoor wordt er veel minder water verspild binnen Tjongerschans. Daarnaast hoeven er minder chemicaliën gebruikt te worden, die uiteindelijk in het riool worden geloosd.

Dit gaan we in de komende 12 maanden bereiken:

- Bij de aankoop van nieuwe kranen, waterverbruik meenemen in het p.v.e. en onderzoek doen naar zuinige kranen.
- Samen met afdelingen inkoop en radiologie plaszakken introduceren en gebruiken voor patiënten die röntgencontrastmiddelen (RCM) hebben gekregen. RCM, uitgescheiden via de urine van patiënten na een CT-scan, maken onderdeel uit van problematisch afvalwater. Uit een landelijk onderzoek is bewezen dat plaszakken met korrels die urine omzetten naar gel een oplossing bieden. RCM is zeer slecht te filteren uit rioolwater terwijl de hoeveelheid RCM die jaarlijks geloosd wordt groot is. De consequentie is dat RCM in oppervlaktewater terecht komt, met negatieve invloed op biodiversiteit.

3.4 Gevaarlijke stoffen en reiniging

Er wordt bij Tjongerschans onderscheid gemaakt tussen verschillende gevaarlijke stoffen, waarbij ook verschillende afdelingen de verantwoording hebben voor de registratie en handleiding. Medische gassen behoren tot Gebouw en Techniek, schoonmaakmiddelen behoren tot facilitair, en medicijnen en medische hulpmiddelen behoren tot de apotheek. Het beleid hiervoor is de vinden op iProva, en worden systematisch up-to-date gehouden. Tevens kan de applicatie "MPZ gevaarlijke stoffen" gebruikt worden voor een databank van gevaarlijke stoffen met de volledige informatie over hoe hier veilig mee gewerkt wordt, in de vorm van veiligheidsinformatiebladen en werkinstructiekaarten.



DOEL: Aan de milieu wet- en regelgeving rondom gevaarlijke stoffen wordt voldaan.

Dit hebben we in de afgelopen 12 maanden bereikt:

- Een volledige lijst gemaakt van de schoonmaakmiddelen die in gebruik zijn op Tjongerschans, waar ze in gebruik zijn, de ABM-klasse van deze stoffen, en of deze middelen een duurzaamheidskeurmerk hebben.
- Update van de procedures rondom medische gassen in iProva

Dit gaan we in de komende 12 maanden bereiken:

- In overleg met de applicatiebeheerder van MPZ gevaarlijke stoffen over hoe deze het beste gebruikt kan worden.
- Onderzoeken of emissie van de afzuiging van het lab kan worden gereduceerd met bijvoorbeeld een actief kool filter of andere techniek.
- Onderzoek doen naar alternatieve chemicaliën die gebruikt kunnen worden
- Uitwerken reductieplan gevaarlijke stoffen.

3.5 Lucht

Naast onze uitstoot van gas en elektra heeft Tjongerschans andere emissiepunten die uitstoot veroorzaken en een negatieve impact heeft op het klimaat. Een bekend voorbeeld hiervan is anaesthetische dampen en lachgas. Het goed in kaart brengen van waar deze emissies vrijkomen en de hoeveelheid hiervan is nodig om stappen te maken in de reductie van deze emissies.



DOEL: Aan de milieu wet- en regelgeving rondom lucht- en stikstofemissies wordt voldaan.

Dit hebben we in de afgelopen 12 maanden bereikt:

- Onderzoek gedaan naar emissies van anesthesische dampen en lachgas. Er is nu in kaart gebracht hoeveel uitstoot deze veroorzaken in ons ziekenhuis. Onze anesthesiologen hebben hier al stappen in gemaakt, door bijvoorbeeld helemaal te stoppen met het gebruik van desfluraan.

Dit gaan we in de komende 12 maanden bereiken:

- Onderzoek doen naar apparaten die gassen kunnen opvangen. Dit is beter voor onze luchtemissies, maar ook voor de ziekenhuismedewerkers.
- Onderzoek doen naar onze stikstofemissies.

Case study:

Het ziekenhuis in Manchester is afgelopen jaar een pilot gestart met het gebruik van afbraak-units voor N₂O. Deze zorgen voor een reductie van meer dan 99%. Mogelijkheden om dit soort units te gebruiken zullen komend jaar onderzocht worden binnen ons ziekenhuis.



3.6 Afval en inkoop

Corona heeft de afgelopen twee jaar voor veel verandering gezorgd binnen deze thema's. Hoewel er altijd al veel wegwerp producten gebruikt werden, is dit aandeel vergroot door corona. Mede hierom is de focus gegroeid op ons doel om verantwoord met afval en grondstoffen om te gaan. Deze thema's behoren tot een van onze meest belangrijke focus punten binnen duurzaamheid.

Inkoop is een belangrijk thema dat kan bijdragen aan het behalen van onze circulaire doelstellingen. Deze zijn om in 2025 15% niet-recyclebaar afval te reduceren, en in 2030 50%.



DOEL: Bewust omgaan met afval en redelijkerwijs scheiden. Daarnaast reduceren we afvalstromen waar mogelijk, met behulp van een duurzaam inkoopbeleid.

Dit hebben we in de afgelopen 12 maanden bereikt:

- Onderdeel van de kopgroep van de Buyer-Supplier Group duurzaam textiel in ziekenhuizen van Rijkswaterstaat en MVONederland. Hier is een levenscyclusanalyse gedaan naar OK-jassen en afdekmateriaal.
- Analyse afvalstromen in de Milieubarometer.
- Overstap gemaakt naar een andere afvalverwerker. Dit maakt het voor ons financieel mogelijk om meer afvalstromen te gaan scheiden, waaronder PMD (plastics, metaal, en drinkkartons).

Dit gaan we in de komende 12 maanden bereiken:

- Beleid duurzaam inkopen op iProva zetten en alle inkopers hierover informeren. Medische producten structureel verduurzamen (o.a. herbruikbaar maken) waar dat kan. Hiervoor wordt een voorstel geschreven om deze analyses en veranderingen mee te nemen in een al bestaande commissie waar zowel infectiepreventie als inkoop betrokken is. Voorbeelden: CSA doeken van 5-laags PP en naaisetten naar duurzaam alternatief.
- Ten minste 5% reductie in aandeel niet-recyclebaar afval.
- Pilot PMD scheiden starten en uitbreiden
- Analyse CO₂-uitstoot ingekochte producten en diensten.

3.7 Healing environment

Een healing environment is een gezondheidsbevorderde leef- en werkomgeving dat de gezondheid en het welzijn van patiënten, bezoekers en medewerkers bevordert en hun stress vermindert. Tjongerschans zet zich daarom in om haar positieve invloed op gezondheid te vergroten met de invloed van de leefomgeving, bijvoorbeeld door de inrichting van het gebouw, het klimaat van het gebouw, gezondere voeding en meer bewegen. Thema's die bij healing environment horen zijn hierdoor ook groenbeheer en catering/voeding.



DOEL: Om de beste zorg te bieden door het voorkomen van gebouw-gerelateerde klachten en het verlagen van ziekte-uitval onder medewerkers, ook voor de toekomst met de effecten van klimaatverandering zoals extreme weersomstandigheden.

Groenbeheer: Het terrein (binnen en buiten) wordt op een duurzame manier onderhouden en waar mogelijk groener gemaakt.

Catering/voeding: Zo min mogelijk voedsel verspillen en inzetten op duurzaam, gezonde en lokale voeding.

Dit hebben we in de afgelopen 12 maanden bereikt:

- Een duurzaam voeding plan opgesteld met de afdelingen die bij voeding betrokken zijn, met als doelen het verminderen van voedselverspilling en het verduurzamen van voeding. Eerste stappen zijn hierin gemaakt, waaronder het correct scheiden van meer voedselverspilling, stappen om voedselverspilling te voorkomen, en stappen richting een vergroting van ons plantaardige aanbod (2x standaardmenu i.p.v 1x).
- Contact met Tenge over het duurzaam onderhouden van het terrein.
- Onderzoek naar manieren om de luchtkwaliteit van het gebouw per gebouw deel in kaart te brengen.

Dit gaan we in de komende 12 maanden bereiken:

- Starten in het personeelsrestaurant met biologische groenten van een lokale boer.
- Onderzoek starten naar duurzaamheid van ons gehele voeding assortiment, en kijken waar verbetermogelijkheden liggen.
- Verkennen van de mogelijkheden om de luchtkwaliteit van het gebouw verder in kaart te brengen, waaronder temperatuur en bevochtiging.
- Verkennen van de mogelijkheden om meer groen in en rondom Tjongerschans te plaatsen, met als doel klimaatadaptatie en bevordering van de leefomgeving.
- Verkennen/onderzoeken van de noodzaak om klimaat adaptieve maatregelen te nemen als Tjongerschans. Wat zijn de klimaat-gerelateerde risico's om in de toekomst deze doelen te bereiken en hoe kunnen we deze risico's mitigeren?

Case study



Tijdens een rondleiding van de universiteit van Glasgow hebben we het dak bezocht. Dit dak bevat een moestuin, onderhouden door (begeleide) studenten die het lastig hebben op school. De groente wordt gebruikt in de keuken van de universiteit. Dit is een voorbeeld die groenbeheer, gezonde en duurzame voeding en mentale gezondheid combineert.

3.8 Vervoer

Het transport van producten en diensten en het woon-werkverkeer van medewerkers, patiënten en bezoekers heeft een significante impact op het milieu en klimaat. We moeten deze impact reduceren door niet noodzakelijk reizen te elimineren en door duurzame en actieve reismethoden te promoten. Dit zal tevens leiden tot gezondheidsvoordelen.



DOEL: Het verminderen van het aantal kilometers die personeel, patiënten en bezoekers afleggen met voertuigen die rijden op fossiele brandstoffen, met als bijkomende voordelen een toename in toegankelijkheid van het gebouw en meer beweging.

Dit hebben we in de afgelopen 12 maanden bereikt:

- Onderzoek gedaan naar totale emissies van direct vervoer van Tjongerschans (al onze bedrijfsauto's).
- Mobiliteit werkgroep opgestart, waarin gewerkt wordt aan het behalen van het doel.
- Meedoen aan de jaarlijkse fiets naar je werk dag op 16 september. Bij meedoen krijg je kans op een gratis elektrische fiets inclusief fietsverzekering. Ook is Tjongerschans onderdeel van het Nationale Fietsplan, waardoor je als werknemer op een fiscaal vriendelijke manier een nieuwe fiets kan aanschaffen.

Dit gaan we in de komende 12 maanden bereiken:

- Enquête onder personeel om inzicht te krijgen in de totale emissies van onze uitstoot.
- Schatting/enquête bezoekers en patiënten om inzicht te krijgen in de emissies van deze uitstoot.
- Schatting/enquête externe medewerkers van Tjongerschans om inzicht te krijgen in de emissies van uitstoot door ingekochte producten of diensten.
- Op basis van deze gegevens maatregelen onderzoeken om duurzaam vervoer beter te faciliteren.

3.9 Groene medici

Iedere medewerker van Tjongerschans heeft een rol binnen de verduurzaming van ons ziekenhuis. Het is daarom van groot belang dat we ervoor zorgen medewerkers op te leiden en te betrekken bij verduurzaming. Medewerkers moeten de impact die ze hebben begrijpen, en hoe zelfs kleine veranderingen het verschil kunnen maken voor de organisatie.



DOEL: Support bieden aan medewerkers om duurzame acties te ondernemen, op werk of thuis, en om ze beter in staat te stellen duurzame keuzes te maken in hun dagelijks leven.

Dit hebben we in de afgelopen 12 maanden bereikt:

- Opzetten van een green teams op 3 afdelingen waar veel duurzaamheidswinst gemaakt kan worden (IC, apotheek, OK)
- Verschillende projecten met medewerkers opgestart. Voorbeelden: afval turven door green team IC, medicijnverspilling in kaart brengen door green team apotheek, en starten met plastic scheiden door groene medici op de OK.
- 7 presentaties over duurzaamheid gegeven richting medewerkers, zowel zorgmedewerkers als facilitaire medewerkers.

Dit gaan we in de komende 12 maanden bereiken:

- Onderzoek naar hoe duurzaamheid gezien wordt bij medewerkers van Tjongerschans, en hoe duurzame activiteiten het beste gepromoot en gefaciliteerd kan worden. Inclusief een enquête onder personeel.
- Uitbreiden green teams en structureel aan projecten werken binnen deze teams. Voorbeeld: pilot programma plastic scheiden.

In het nieuws:

De groene IC heeft een poster ontwikkeld met alle meest weggegooiden producten op de IC om hier meer bewustwording voor te krijgen. Deze poster is ook in het nieuws gedeeld met ANTEA group.



3.10 Innovatie

Innovaties leiden tot nieuwe producten en betere zorg voor patiënten. Tjongerschans doet hierom mee aan een aantal innovatieplatforms, waaronder platforms die speciaal gefocust zijn op verduurzaming (bijvoorbeeld Vereniging Circulair Friesland, een vereniging en netwerk van overheden, onderwijs en ondernemers in Friesland). Ook zijn nationale en internationale consortia bronnen van innovatie.



DOEL: Tjongerschans participeert in minimaal 1 duurzaam initiatief per jaar.

Dit hebben we in de afgelopen 12 maanden bereikt:

- Deelname aan COP26, en hier verschillende workshops en informatiesessies bijgewoond.
- Deelname aan de buyer-supplier group duurzaam textiel in de zorg.
- Ambitie uitgesproken voor circulariteit binnen Vereniging Circulair Friesland.

Dit gaan we in de komende 12 maanden bereiken:

- Onze onderzoeken, bijvoorbeeld die op de apotheek, landelijke delen en presenteren in congressen en in bladen.
- Deelnemen aan nieuwe evenementen en consortia rondom duurzaamheid in de gezondheidszorg.

In het nieuws

COP26 in Glasgow, een internationale bijeenkomst voor verduurzaming. Een goed moment om het dialoog tussen beleid en maatschappij op te zoeken en te faciliteren.



4. Voortgang bijhouden

		2019	2020	2021	Trend
CO2-uitstoot	Scope 1 en 2 / tCO2	5.004	4.351	4.239	Omlaag
Voorzieningen	Elektra / kWh	5.742.725	5.545.278	5.368.072	Omlaag
	Gas / m3	589.160	620.004	619.995	Omlaag
	Water / m3	32.749	31.015	29.691	Omlaag
Hernieuwbare energiebronnen	Elektriciteit van hernieuwbare energiebronnen op locatie			143.192	Omhoog
Afval	Recyclebaar afval	101.281	93.027	98.842	Omhoog
	Niet-recyclebaar afval	237.429	242.848	265.731	Omhoog

In 2022 zullen we werken om deze indicatoren als een dashboard toegankelijk te hebben voor alle medewerkers, door het hele jaar heen. Ook zal gekeken worden naar hoe we dit verder kunnen specificeren, om inzichtelijk te krijgen wat de invloed is van duurzaamheidsprojecten en interventies. Een onderdeel hiervan is het opsplitsen van scope 1, 2, en 3 CO₂-uitstoot.

Het afval is de afgelopen jaren omhoog gegaan, terwijl onze doel is om dit ieder jaar de verminderen. Dit komt deels door de grotere hoeveelheid corona-afval en eisen rondom infectiepreventie.

5. Uitdagingen en risico's

Er bestaan een aantal uitdagingen en risico's die Tjongerschans moet overkomen om de gestelde doelen te behalen en de acties uit te voeren met het gewenste effect. Het is essentieel om samen te werken met belangrijke stakeholders binnen en buiten Tjongerschans om deze te overkomen.

We hebben 4 uitdagingen en risico's geïdentificeerd om in het komende jaar aan te werken:

Financiën	Urgentie
<p>Er zijn beperkingen rondom budget en toegang tot financieel kapitaal is beperkt, door toenemende druk voor bezuiniging. Daarom zijn projecten die naast milieuwinst ook financieel winst opleveren de prioriteit. In 2022 willen we transparant hebben hoeveel onze energietransitie gaat kosten en hoeveel deze zal opleveren.</p>	<p>Keer op keer verschijnen er onderzoeken en rapporten, waaronder het 2021 rapport van de IPCC, die omschrijven dat we sneller moeten handelen en onze activiteiten eerder moeten beperken om catastrofale evenementen door klimaatverandering te voorkomen. Als een ziekenhuis zijn er veel andere en tevens belangrijke prioriteiten, waardoor duurzaamheid soms wel, maar niet altijd, even hoog op de agenda staat. In 2022 zullen we een communicatiestrategie rondom klimaatverandering starten.</p>
Organisatiecultuur	Verschuivende agenda
<p>Er is een aanzienlijke vooruitgang geboekt het afgelopen jaar omtrent bewustwording en participatie rondom duurzame gezondheidszorg binnen Tjongerschans. Deze bewustwording moet verder ingebed worden in de organisatiecultuur, zodat duurzaam handelen niet een vrijwillige en additionele taak is, maar een verplicht onderdeel van de taken van het personeel.</p>	<p>Verduurzaming en acties tegen klimaatveranderingen komen steeds meer in de belangstelling en ondersteuning van medewerkers van Tjongerschans. Deze snel bewegende agenda leidt tot verschuivingen van prioriteiten die tot nu toe lastig beheersbaar zijn. In het komende jaar starten we daarom, op het gebied van medische hulpmiddelen, een structurele werkgroep om aan deze belangstelling te faciliteren.</p>

6. Organisatiestructuur omtrent duurzaamheid

Duidelijk leiderschap op ieder niveau van de organisatie en communicatie zijn belangrijk om succesvol te verduurzamen als ziekenhuis.

Afgelopen jaar zijn er verbeteringen gekomen in representatie van duurzaamheidsthema's binnen verschillende levels van Tjongerschans en de communicatie hierover. In 2022 willen we progressie rapportages verbeteren en zorgen voor passende vertegenwoordiging van belanghebbenden. Dit met als doel dat de activiteiten die we ondernemen geïnformeerd zijn en impact hebben.

Tjongerschans facilitaire medewerkers duurzaamheid

- Bert Tromp – Manager Facilitair Bedrijf
- Marco Idzenga – Hoofd Gebouw en Techniek
- Rixt van der Valk – Coördinator Milieu en Energie

Tjongerschans facilitaire medewerkers strategie

- Miranda Reinsma-Leffering – Senior inkoper MCL en Tjongerschans
- Dennis Mostert – Sectorhoofd inkoop
- Angelique Fluitman – DSMH en DSRD, afdeling infectiepreventie
- Angeline v/d Berg – Hoofd hotelservices

Groep Milieucoördinatoren Friese Ziekenhuizen

- Omayra Nooitgedagt – Beleidsadviseur Duurzaamheid/MVO MCL
- Sven Talman – Projectmanager Bedrijf en Gebouwen Nij Smellinghe
- Rixt van der Valk – Coördinator Milieu en Energie Tjongerschans

Externe betrokkenen duurzaamheid Tjongerschans

- Marijke Weessies – Accountmanager NNRD
- Jitske Schippers – Office manager Circulair Friesland

Duurzaamheid/Green Teams

- Verschillende teams op gespecialiseerde afdelingen, die zowel op locatie werken aan verduurzaming alsook rapporteren over verduurzaming aan organisatie-level personeel.

7. Conclusie

Dit jaar heeft aanzienlijk meer focus op verduurzaming gebracht voor ziekenhuis Tjongerschans. Er is vooruitgang geboekt op het gebied van de afstemming van onze duurzaamheidsdoelen en strategie, het beleid, en de operationele procedures.

De publicatie van ons eerste handboek Milieu en Duurzaamheid heeft een duidelijke richting uitgezet voor de komende jaren, en nu is de uitdaging onze plannen waar te maken. We hebben een enorme toename gezien in interesse en betrokkenheid, mede door meer bewustwording van het publiek en onze medewerkers. De frequentie van vragen van medewerkers neemt ook meer en meer toe naarmate ze zelf de kansen zien voor verduurzaming in hun eigen vakgebied. Dit zal in de toekomst alleen maar intensiveren, net als de druk om als organisatie binnen de publieke sector een voorloper te zijn op het gebied van duurzaamheid en klimaatverandering.

Er zijn ongetwijfeld uitdagingen, maar we zullen ook volgend jaar doorgaan met het vinden van innovatieve manieren om hiermee aan de slag te gaan en om onze medewerkers te betrekken bij deze agenda. Ondanks toenemende druk op financiën, diensten en middelen, en mede door de kennis dat verduurzaming vaak meerdere voordelen met zich meebrengt, zijn wij positief over het volgende jaar.



Contactinformatie:

Dit document is opgesteld door Rixt van der Valk, coördinator milieu en energie van Tjongerschans.

Heeft u vragen of wilt u meer weten over het werk dat we doen neem dan contact op via email: rixt.van.der.valk@tjongerschans.nl